

PROF. DR. SAFFET KÖSE'NİN 'HZ. ÖMER'İN BAZI UYGULAMALARI BAĞLAMINDA AHKÂMIN DEĞİŞMESİ TARTIŞMALARINA BİR BAKIŞ' BAŞLIKLİ MAKALESİ ÜZERİNE BAZI MÜLAHAZALAR

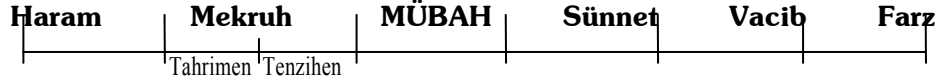
Some Remaks upon Prof Dr. Saffet Köse's paper titled as " A View of the Allegations Regarding "Changing Rulings" in the Context of the Second Caliph Omar's Some Practices"

Prof. Dr. Orhan ÇEKER

Hz.Ömer'in nasslardan farklı gibi görünen uygulamalarını iyi anlamak için kanaatimizce "**ef'âl-i mükellefîn**"den başlamak gerekiyor:

Ef'âl-i mükellefîn, malumdur ki, farz, vacib, sünnet, mübah, mekruh,

Haram...şeklinde dizilmektedir. Bu diziliş tam tamına simetrikdir. Şöyle ki:

Şekildeki gibi mübahı tam ortaya alırsak simetrik olarak mekruh =sünneti, tahrimen mekruh=vacibi ve haram=farzı karşılayacak şekilde dizili buluruz. Mübah tam ortada yer alır. Çünkü ne emredilmiştir ne de yasaklanmıştır. Tam ortada yer alan mübahı sağlı-sollu olarak olumlu veya olumsuz oluşuna göre mekruh-sünnet/vacib ve haram-farz olarak yerleşir. Haramın tam zıddı ve simetrikliği farzdır. Tahrimen mekruhun tam zıddı vacib, tenzihen mekruhun tam zıddı müstehab/sünnet veya genel ad olarak mendubdur. Nass ile haram kılınana **nassî haram**, o şekilde farz kılınana da **nassî farz** ifadesini kullanmak istiyoruz. İctihaden haram kabul edilene **ictihâdî haram**, ictihaden farz kabul edilene de **ictihadî farz** diyebiliriz. Bu son iki isimlendirme farklı bir deyişle tahrimen mekruh ve vacib olmaktadır. Bunların **nassî** olanları dini belirlediği halde, **ictihadi** olanları mezhebi belirler. Biraz sonra **siyasi farz** ve **siyasi haram** ifadelerini de kullanacağız ki bu da stratejiyi belirler.

Bu arada şunu da belirtelim: Bütün hayatını Allah rızası doğrultusunda ayarlayan salih müminlerin hayatında mübah diye şey kalmaz. Mesela, yemek, uyku... normalde mübah olmasına rağmen salihlerin hayatında bunlar Allah rızası doğrultusunda yapıldığından ibadete dönüşür. Yani yemek, uyku...onlarda sevab kazandıran birer ibadet olur. Öyleyse normaldeki mübahlar iyi niyetle ibadete dönüştürülebilir. Tabii ki bunlar kötü niyetlerle yapılırsa günaha dönüştürülmüş olur.

Ef'âl-i mükellefin'in her biri kendi içerisinde aynı şiddet ve evsafa olmayıp kendi içerisinde tonları vardır. Mesela faiz ve zina her ikisi de haramdır, ama aynı tonda değildir. Mesela "Allah ve Resulü ile savaş" olarak nitelendirilen haram ile "lanet" olarak nitelendirilen haram aynı ton ve şiddette değildir. Hatta aynı günahın farklı zaman ve hallerde yapılması bile aynı tonda olmaz. Diyelim ki bir erkek ve kadının anlaşarak yaptıkları zina ile komşu kadınla yapılan zina aynı seviyede olmayıp komşu kadınla yapılan zina daha şiddetli günahdır. Aynı şekilde mesela sabah namazının Mescid-i Haram'da, mahalle camisinde, evde cemaatle ya da münferiden kılınması, ya da kuşluk vakti kaza edilmesi hepsi aynı farz olmasına rağmen her birinin fazileti farklıdır. Tüm Ef'âl-i mükellefin bu durumdadır. Gönül ister ki bütün hükümlerde en uç farzdan en uç harama kadar bir çizgi üzerinde işaretlenme çalışması yapılsın.

Hz. Ömer'in uygulamalarını iyi kavramak için ulu'l-emrin ef'âl-i mükellefin'e müdahale yetkisini de belirtmemiz gerekir. Özet olarak: Ulu'l-emr'in, nassi farz ve nassi harama müdahale yetkisi yoktur. Çünkü bu ikisi dini belirlenimler ve bunlara müdahale dine müdahale, dolayısıyla dini değiştirme anlamına gelir. Malumdur ki, din ancak yeni bir peygamber ve yeni bir vahiyyle değişir. Ulu'l-emr'in en fazla müdahale edebileceği saha mübahlar sahasıdır. Maslahata binaen ulu'l-emrin sonuna kadar mübah müdahale yetkisi vardır. Bir mübahı emrettiği zaman o mübah **farz (siyasi farz)**; yasakladığı zaman o mübah haramlaşır (**siyasi haram**). Şurası unutulmamalı ki, ulu'l-emrin müdahalesi ile meydana gelen bu değişiklik ebedi değil, geçicidir; asli değil ârizidir. Hz.Ömer'in yaptığı uygulamalar, mübahlarda yaptığı tasarruflardır. Mübahta yapılan bir tasarrufu farzda ya da haramda yapılmış bir değişiklik gibi takdim etmektedirler maalesef. Mübahtaki uygulamayı farz veya haramda yapılmış değişiklik gibi takdim etmek eğer bozuk bir niyet ve kompleksten kaynaklanmıyorsa en azından olayı kavrayamamak olur ki, fıkıhın her şeyden önce kavramak olduğunu hatırlatalım. Bu tarz takdimler yapılırken "Hz.Ömer, Kur'an'ın açık nassına rağmen böyle bir şey yapmıştır. Öyleyse şimdi biz de yaparız" demek en açık şekliyle dini değiştirmeye heveslenmekten, kompleksten ve bozuk niyetten öte bir şey değildir. Hevesli veya kompleksli olan herkes bilmelidir ki, İslami hükümler tahrif edilemeyecektir.

Birileri çıkıp şunu diyebiliyor: "Kur'an'da (Mâide:5), Müslüman erkek ki-tabi bir kadınla evlenebilir dendiği halde, Hz. Ömer, Bahreyn'e mektup gönderip bunu yasaklamıştır. Öyleyse Kur'an hükümleri şimdi de askıya alınabilir veya değiştirilebilir." Bu ifadelerin sahibi iyi niyetlidir veya olayı kavramıştır, diyebili-

yor musunuz! Ehl-i kitab kadınla evlenmek farz/emir mi yoksa mübah mı. Mübah olduğu halde Hz.Ömer sanki farzı/emri ya da Kur'an hükmünü değiştirmiş gibi olayı takdim etmek, başka türlü yorumlanabilir mi! Bu kişi ya bozuk niyetlidir ya da olayı kavramaktan uzaktır.

Prof.Dr.Saffet Köse'nin güzel izah ettiği gibi mesela, müellefe-i kulûba zekat vermek emir/farz mı yoksa mübah mı. Belli ki zekat vermek farzdır ama o sekiz sınıftan birini seçmek mübahdır ve mükellefin kendi seçimine bırakılmıştır. Hz.Ömer'in "müellefe-i kulûb şıkkını seçmiyorum" demesi neden âyeti değiştirmek olsun. Ortada müellefe-i kulûbdan birisi kalmadıysa ayetin hükmü kalkmış mı olacak. Bir dönem gelse ve "fakir" kalmasa, dolayısıyla fakire zekat verilemeye ayetin hükmü sona erdirilmiş mi sayılacak. Sevâd arazisinin yorumu da aynı şekildedir.

Hırsızlık cezasına gelince: Herkes şunu bilsin ki suçun subutunda şüphe ve ızdırar hali varsa o hal sanık lehine yorumlanır ve sanık "suçlu" addedilmeyeceği için ceza da uygulanmaz. Hırsızlara Hz.Ömer ceza uygulamadıysa sebebinin bu olduğunu anlamak çok mu zor olmaktadır. Bunu seçemeyecek kadar fakâheti olmayanlar niye bu konuya giriyorlar.

Üç talak meselesine gelelim: Maalesef en fazla hata burada yapılmaktadır. Bu konuda "Hz.Ömer, maslahat gereği Peygamber (sas)'e zıt bir uygulama yapmıştır. Biz Hz.Ömer'e değil, Peygambere (sas) uymakla mükellefiz" şeklindeki ifade ve değerlendirmeler bizi hayrette bırakıyor. Her şeyden önce şunu belirtelim ve soralım: Ulu'l-emrin talak hükmünü değiştirme yani nassî olan bir haramı... değiştirme yetkisi yoktur. Hz. Ömer, Peygambere (sas) ters bir uygulama yaptı da diğer sahabeden hiç mi itiraz çıkmadı. Hani bir kadın bile Hz.Ömer'e itiraz etmişti de Hz.Ömer mehirlerle müdahaleden vazgeçmişti. Böyle takdim ettiğimiz Hz.Ömer'e nasıl oldu da talak gibi helal/haram sınırındaki bir uygulamaya itirazda bulunulmadı. Bu iddiada tüm sahabeyi töhmet altında bırakmak söz konusu değil midir?! Çok net olarak belirtelim ki, üç talak konusunda Hz.Ömer, Peygambere (sas) aykırı bir uygulama **yapmadı**. Bütün mesele olayı doğru kavramaktır. Sizce söz konusu üç talak aşağıdaki ihtimallerden hangisidir:

- a. Boşsun, boşsun, boşsun.
- b. üç talakla boşsun.
- c. Kesinkes boşsun (talaku'l-bett).

Söz konusu üç talak **c** şıkkıdır. **a** ve **b** şıklarındaki gibi bir olayın tek talak sayıldığı hiçbir rivayet yoktur. Aksine **a** ve **b**'dekilerin üç talak sayıldığı hakkında çok rivayet vardır. Yani münakaşa konusu olan üç talak sarih değil, KİNEVÎ bir lafzın tek talak mı, üç talak mı ifade ettiğidir. Bizim üç talakın tek talak olduğunu tartışmamız, iki talakın tek talak olduğunu gündem dışı bırakmamız bu olayın, KİNEVÎ lafız hakkında cerayan ettiğini anlatır. Çünkü kinevî lafızlar minimum ya da maksimum mana ifade eder. Orta seviyede mana ifade etmez. İslam'da beş

talak hakkı olsaydı, üç talakın tek talak olup olmadığı değil, beş talakın tek talak olup olmadığı konuşulacaktı. Kinevî lafızlar niyete bağlı olarak ya tek ya da üç talak ifade eder, iki talak ifade etmez. Öyleyse aynı kinevî lafzı bir halde tek talak saymak, başka bir halde üç talak saymak birbirine zıt hükümler değildir. Yani Hz.Peygamber a.s ve Hz.Ömer 1'e de 3'e de ihtimali olan bir lafzı 1 ve 3 saymışlardır. Tek ihtimalli bir hükmü Hz.Ömer ihtimal dışına çıkararak 3 talak saymış değildir. Peygamber a.s. Rükâne'ye yemin ettirmiştir. Rükâne "vallahî Ya Rasulellah, tek talak kasedtim" deyince Rasulullah s.a. onu tek talak saymıştır. Niyete göre aynı kinevî lafız pekâla üç talak da olabilir. Biz de şimdi kinevî lafızla talak vermiş kişilerin niyetini sorup vebali de kendilerine yükleyerek ona göre cevap veriyoruz. Bu cevap tek talak da üç talak da olabiliyor. Hz.Ömer de kendi döneminde o kinevî lafızların üç talak niyetiyle kullanıldığı ağırlık kazanınca üç talak saymıştır. Görüldüğü gibi Hz.Peygamber'in uygulamasının ihtimal vermediği bir hükme Hz.Ömer gitmiş değildir. Dolayısıyla aralarında birbirine zıt bir uygulama ve hüküm de yoktur.

Allah Teâlâ bizlere Hakk'ı hakk olarak, batılı da batıl olarak göstere. Ves-selam.